

KARL GÜTZLAFF OCH NORGE

STUDIE TILL NORSKT INTRESSE FÖR «KINAS APOSTEL»

av

HERMAN SCHLYTER

En av de mest kända och ryktbara missionärerna på 1830- och 1840-talet var den lutherske Kinapionjären tysken Karl F. A. Gützlaff (1803-1851). Ursprungligen var han utsänd av Nederländska missionssällskapet för att verka å Sumatra, men han fick intresse för kineserna, först i Indonesiens övärld och sen i Siam för att småningom börja verka i själva Kina, som ju var stängt för missionsarbete och västerlänningar överhuvud. Han gick sin egen väg och blev självständig, enmans- eller frimissionär. Genom djärva resor längs kusten och in i det för européer stängda Kina hade han blivit berömd. Över hela Västerlandet gick ryktet om hans mod och våghalsighet.¹

I Norge gavs första offentligheten åt Gützlaff och hans mission 1834. Det var Det Norske Missionsblad, som sju nummer igenom gav en utförlig berättelse om vad Gützlaff verkat i Siam och Kina.² Den återgav utdrag ur hans reseskildring. Kina var ännu stängt för missionen, men Gützlaff bebådade, att den tid ej var avlägsen, då det skulle bli öppet. Gützlaffs insats prisades och hans biografi återgavs i korta drag. Mest skildrades hans verksamhet som läkare och bokspridare i Siam. Utgivaren av Missionsbladet, herrnhutare societetens i Oslo föreståndare och missionssakens varme förespråkare N. J. Holm karakteriserade Gützlaff såsom en trons man och en trosmissionär. Brev från och om Gützlaff citerades från olika utländska tidningar. Holm framhöll emellertid också, att Gützlaff uttalade sig väl dristigt och storslaget ibland.

1835 övertogs tidningen av J. H. Möhne, som då avlöste Holm som föreståndare för Brödräfsamlingen i Oslo, och 1837 kom den tillbaka med citat ur nya Gützlaffs brev.³

1841 skildrades hans resa till Japan, där han dock inte gjorde någon viktigare insats, och hans begynnande arbete i Sydkina med infödda medarbetare.⁴ 1843 återkom Missionsbladet i tre nummer med Gützlaffsbrev och utdrag av hans underrättelser från Kina.⁵ Även 1844 och följande år till och med 1847 var tidningen flitig med brevcitat.⁶

Men även andra tidningar, såsom den av missionsvännerna i Stavanger år 1841 startade Maanedskrift for Missionsvenner behandlade Gützlaff. 1842 berättas ganska utförligt om honom och citeras hans uttalanden och skildringar, och 1845 prisas hans insats, sedan flera brev av honom återgivits.⁷ Till tidningens omnämnande av Gützlaff åren 1848-49 får vi anledning att återkomma. Bladet var ganska beroende av utländska missionspublikationer, såsom av Calwer Missions-Blatt, utgivet av den kände sydtyske missions- och Gützlaffvännen Barth. Då missionsvännerna i Stavanger var herrnhutiskt orienterade, så är deras intresse för den herrnhutiskt fostrade och influerade Gützlaff redan ur denna synpunkt förstäeligt.

Ännu mer än de nämnda tidskrifterna kom dock Norsk Missions-Tidende (förkort.: MT) att betyda. Den startades år 1845 av cand. theol. Andreas Hauge — son till Hans Nielsen Hauge — som då innehade skoltjänst i Trondheim och var en av de främsta missionsmännen i Norge. Under utländska resor 1842-43 och 1847 lärde han känna europeiska missionsorganisationer på kontinenten och i England och satte sig in i missionsarbetets läge och metoder bättre än någon annan norrman vid denna tid. 1849 erbjöd man honom sekreterareposten i Det norske misjonsselskap (förkort.: NMS), och han blev så dess förste sekreterare. Därmed övergick MT att bli sällskapet organ.

Dessförinnan hade MT och dess redaktör blivit huvudbäraren av Gützlaffsintresset i Norge. Redan i första årgången skildras enligt Calwer Missions-Blatt Gützlaffs och hans infödda medarbetares, samlade i den s.k. Kinesiska föreningen, insats. Överskriften till den utförliga artikeln, som också behandlar engelsk mission i Kina, är hämtad direkt ur Calwer Missions-Blatt och lyder: «Morgnrøde i Chinas Nat».⁸

I andra årgången återkommer Hauge till Gützlaff och hans kinesiska förening, och MT fylles nummer för nummer med Kinamaterial.⁹ Vad är orsaken? Det är inte bara, att Gützlaffsintresset stegras i Europa i allmänhet, utan det hänger samman med NMS:s första missionär H.P.S. Schreuder. Då Schreuder uppsökte konung Mpande i Zululand, men trots upprepade audienser icke fick tillstånd att missionera i landet, slog han sig ner i Natal för att vänta på lägligt tillfälle att komma in i Zululandet. Ett år arbetade han i Natal men nådde inga synliga resultat.

Härom berättade Schreuder i ett brev daterat 1 maj 1846 och undrade, om det icke «kunde udfindes et andet sted, hvor Betingelserne for vor Mission kunde skjønnes at ville blive gunstigere».¹⁰

Hösten 1846 nåddes norska missionsvänner av dessa sorgliga underrättelser från Schreuder. Han ville alltså lämna Natal och ha ett nytt fält. Men vilket? Hauge är genast redo med förslag, och förslaget heter Kina. Själv har Schreuder inte nämnt något härom.¹¹ Den 14 september 1846 skriver Hauge till NMS härom,¹² och i sin MT ger han i oktobernumret nya underrättelser om Kina och Kinesiska föreningen med ett citat ur ett brev från Gützlaff.

NMS:s styrelse kunde inte själv besluta om Schreuder utan hänsköt ärendet om honom till kretsförsamlingarna, sedan en rådgivande kommitté författat ett P.M. Den 30 oktober sammanträdde kretsförsamlingarna i Christiania, Christiansand, Stavanger och Bergen och behandlade ärendet. I Christiania beslöts, att till nästa års kretsförsamling ett nytt missionsfält borde utforskas, om Schreuder inte kunde kvarstanna i Afrika, medan man på övriga ställen önskade, att Schreuder skulle uppmuntras att fortsätta sitt arbete i Natal.

Ett nytt brev från Schreuder, daterat den 8 juli, kom Christiania kretsstyrelse och NMS tillhanda i slutet av november.¹³ I detta framhåller han, att förhållandena förvärrats och att han anser en fortsättning i Natal nu omöjlig. Han nämner Indien som nytt fält dock utan att direkt föreslå det.

Med anledning av detta brev och kretsförsamlingarnas beslut

behandlade NMS:s styrelse i slutet av november Schreuders anhållan. Han får tillåtelse att lämna Natal och att i Kapstaden avvakta sällskapets vidare beslut.¹⁴

Hauge torde ha fått reda på Schreuders tankar på Indien, och den 7 december skriver han på nytt till NMS angående Kina och möjligheterna till mission där.¹⁵ Styrelsen beslutar i slutet av året 1846 att lägga skrivelsen ad acta, tills saken på nytt ska behandlas.¹⁶ Under tiden satte man sig i förbindelse med missions-sällskapen i Basel, Bremen, London och Danmark om vilket missionsfält Schreuder borde sändas till.

Den 6 januari 1847 sammanträdde kretsförsamlingen i Trondheim och — tydligen inspirerad av kretsstyrelsens ordförande Hauge som talade varmt för att Kina var «den aabneste, frieste og for en apostolisk Mission meest forhaabningsfulde Mark . . .» — beslöt den: «Schreuder begiver sig snarest muligt over Kapstaden til Hongkong i China, for, efter nærmere Overveielse med Missionær Gützlaff, der i Herrens Navn at begynde sin Virksomhed.»¹⁷

NMS tillskrev de andra kretsstyrelserna i Christiania, Christiansand och Bergen för att få höra deras mening. Blott Christiania biföll obetingat Trondheims förslag.¹⁸ Därför vågade NMS inte besluta Kina, utan att kretsförsamlingarna fått tillfälle att ta ställning till frågan. Dessutom hade svaren på skrivelserna till de ovan nämnda utländska missions-sällskapen ej tillrätt Kina utan andra fält i Sydafrika än Natal eller Assam i Främre Indien eller Tranquebar i Sydindien.¹⁹

Hauge ägnar i huvudsak februarinumret av MT åt behandlingen av Schreuders nya fält. Under rubriken «Den Norske Mission» refererar Hauge de olika kretsförsamlingarnas ställningstagande i Schreuderfrågan och anmärker, att Kina är «Dagens egentlige Missionsfeldt». Schreuders ovan nämnda brev av den 8 juli 1846 avtryckes. I marsnumret återkommer Hauge med en 16-sidig artikel om «China og vor Mission», som fyller ut hela numret.

Kort uttryckt är det Gützlaffs propaganda, som fångat Hauge såväl som många andra ledande missionsmän i Europa. Det var

något av ett mode att ta upp mission i Kina. Denna modeströmning hade nu kommit till Norge. Kom den att få något verkligt inflytande?

Det var Gützlaffs ord om det öppna Kina och hans stora användande av infödda medarbetare, som öppnade de stora framtidssynerna. Om Schreuder sändes dit, behövde inga norska medarbetare omedelbart sändas med.

Hauge relaterar så intresset för Gützlaffs mission i Basel, Barmen och Sverige, varifrån nu arbetare gått till Kina. Svensken Hamberg kunde bli Schreuder till stöd och tröst och genom gemensam insats i Kina kunde NMS och Svenska Missionssällskapet få ett nära samarbete.

I aprilnumret är det den tranquebarska missionen, som behandlas. Den hade ju också nämnts som en möjlighet för Schreuder. Man observere emellertid att i inledningen skriver Hauge: «Skjønt det nu er vor Formening, at Raabet lyder til os fra China, ville vi dog ingenlunde nægte for, at der ogsaa kan være nogen Vægt i de Grunde, der tale for Trankebar eller Ostindien.» Var Huges hjärta är, är det ju dock inget tvivel om.

Den 27 april skrev han till NMS:s styrelse, att den snart måtte bestämma tid för kretsförsamlingarnas sammanträden.²⁰

NMS föreslog, att Schreuder, innan han valde nytt fält, skulle företa en undersökningsresa i Sydafrika och eventuellt i Indien.²¹ Vid kretsförsamlingarnas möten i juni beslöt Christiansand och Trondheim, att om mission i Sydafrika var omöjlig skulle Schreuder ta upp mission i Kina. Christianias kretsförsamling menade, att han skulle få ge sig dit han ansåg bäst. Bergens, att han någonstans på Afrikas östkust borde kunna finna en ny plats.

Vid sitt referat av kretsförsamlingarnas möten gör Hauge i en nära fem sidor lång not en utförlig motivering för Trondheims val av Kina som Schreuders fält. Han visar sig vara helt fångad av Gützlaffs syn på inlandsmission och möjligheterna i Kinas inre.²²

NMS:s styrelse var emellertid inte lika böjd för Kina. Den hade f.ö. i svaret från Basel, som ju själv hösten 1846 sändt två missionärer, Hamberg och Lechler, till Gützlaffs hjälp, inte tillrätt

välja Kina.²³ Den uppsköt därför avgörandet över sommaren i hopp om att få nya underrättelser från Schreuder. Något brev kom inte men väl Schreuders medarbetare Thommesen, som anlände i början på september. Denne vitsordade Schreuders framställning om svårigheterna att driva mission i Sydafrika. Enda möjligheten vore att köpa en lantegendom och samla infödda på den.²⁴ Schreuder uppmanades av styrelsen att överväga om en dylik utväg skulle befrämja NMS:s mission i Afrika. Om icke, fick han friheten att antingen bege sig till Ostindien eller Kina. För information fick han dessutom en redogörelse dels för NMS:s ställning till valet av Kina som missionsfält dels material, bl. a. MT och Calwer Missions-Blatt, om de olika uppfattningarna om Kina.²⁵

Under sommaren och hösten 1847 företog Hauge sin andra utlandsresa med besök i Danmark, Tyskland, Schweiz och Sverige. Under denna tid är det tyst i MT om Schreudersaken. Det är först i ett tillägg till oktobernumret 1847 den på nytt beröres, i och med att det utförligt redogöres för Thommesens ovan relaterade uttalande.

Själv får Hauge under sin resa goda intryck av hur de flesta missionsmän inte blott beundrade Gützlaffs mission utan även förordade en insats för den. Hauge träffade bl. a. den jämte Barth störste befördaren av Gützlaffsintresset på kontinenten Oberappellationsgerichtsrat Elvers, som startade den Kinesiska stiftelsen i Kassel och redigerade dess tidning Monats-Berichte.

Vid sitt besök i Lund fick Hauge genom Peter Fjellstedt uppmuntran och stöd i sitt intresse och arbete för Gützlaffsmissionen. Han träffade också Fast, som 1850 reste ut som Kinamissionär, inspirerad av Gützlaff.²⁶

Under sin resa i Europa hade Hauge uttryckt förhoppningen, att Norge skulle gå in för att genom Schreuder ta upp mission i Kina.²⁷

Från Basel skrev han i början på september till NMS om sina positiva synpunkter på Kina, och vid sammanträde med styrelsen i slutet av månaden relateras dessa.²⁸

I januarinumret av MT 1848 avtryckte Hauge en längre notis

om det kinesiska rikets befolkning. I mitten på januari hade ett brev anlänt från Schreuder, som meddelade, att sedan han lämnat Natal hade han fått en varm uppmaning av guvernören att komma tillbaka dit. Han utlovades bistånd och beskydd. Han hade visserligen sålt allt vad han inte kunde föra med sig, men kunde inte NMS hitta något missionsfält, som var mer lämpligt och lovande, var han villig att fortsätta i Natal. Strax efter kom det emellertid ett nytt brev — han hade då fått ny kunskap om läget i Norge — i vilket han säger, att när nu NMS gett honom i uppdrag att själv utse ett nytt fält, han närmast var böjd att gå till Kina, «som den formeentlig meest lovende . . . Missionsmark».²⁹

Det första brevet avtrycktes i MT:s marsnummer, och Hauge tillfogade «Bemærkninger angaaende vor Missions Stilling». I dessa påvisade han, att det fanns ett lämpligare och mera lovande missionsfält för Schreuder än Sydafrika, nämligen Kina. Hit hade nu Lunds Missionssällskap för avsikt att sända två missionärer och Kinesiska stiftelsen en. Hit borde Schreuder sändas.

I aprilnumret återgavs en del av det andra Schreuderbrevet, som kom i januari. Det var daterat den 25 oktober 1847. Schreuder skriver, att han i väntan på NMS:s beslut sätter sig in i indiska och kinesiska förhållanden. Det finns ett bibliotek i Kapstaden, som har bra med litteratur härom.

Hauge citerar i samma nummer utförliga «Efterretninger fra China», som meddelats i tre Hambergsbrev, vilka publicerats i den i Stockholm utgivna Missions-Tidningen. De gäller resor ut i Kwantungprovinsen med infödda medarbetare. Även ett par brev till de rhenska missionärerna och Kinesiska stiftelsen återgives.

I ett par noter till «Efterretninger» kritiserade Hauge den alltför ytliga utbildningen av de infödda medarbetare, Gützlaff sände ut. Han menade, att den eventuella norska missionen där skulle ta som sin uppgift att få fram en grundligare utbildning. Hauge uttryckte den förhoppningen, att NMS måtte förena sig med Kinesiska stiftelsen och Lunds Missionssällskap om Kinamissionen.

Under tiden som Gützlaffsintresset på detta sätt hölls vid liv

och förökades, hade Schreuder redan anlänt till Kina. I förra hälften av maj 1848 ankom till NMS ett brev från Kapstaden av den 18 november 1847 om att han nu ej kunde vänta längre på NMS:s definitiva beslut utan ämnade gå till Kina.³⁰ I samma månad kom ett brev daterat Hongkong den 28 febr.³¹ och i juni ett andra brev daterat den 29 mars³² om hans ankomst till och erfarenheter i Kina.

I februari hade Schreuder efter 2½ månads färd anlänt till Hongkong. Han sökte strax upp Gützlaff, som emellertid mottog honom «paa en noget besynderlig Maade, idet næsten hans allerförste Ord var», att han med sin ljusa hårväxt inte kunde bliva en predikant för kineserna, då det var helt nödvändigt, att han «blev en Chineser, hvad det Ydre angik».³³ Vid ett nytt samtal med Gützlaff hänvisade denne Schreuder till Lechler och Hamburg. Hos dem blev han väl mottagen, och där bosatte han sig.³⁴

Schreuder blev snart klar över att Gützlaffs tal om det öppna Kina var en betydlig överdrift. Endast förklädda till kineser kunde europeiska missionärer ta sig in i Kinas inre och verka där. De borde helst ha mörka ögon och svart hårväxt. Gützlaff själv var en verklig kines bland kineserna och räknades som en av dessa.

Schreuder menade, att Gützlaffs inlandsmission var den enda riktiga, även om de infödda medarbetarnas utbildning var för ytlig. För sin egen del bekände Schreuder, att han på grund av sin hårfärg inte var lämplig för denna inlandsmission utan borde resa tillbaka till sitt «kjære Kafferfolk», som han kommit att älska än mer under sin Kinaresa. Han bad därför NMS att få återvända till Sydafrika. Däremot borde andra norrmän med mörk hårväxt och kinesliknande fysionomi sändas till Kina, som var det fördelaktigaste missionsfält han kände. Ja, NMS borde göra Kina till sitt egentliga missionsfält. Dess missionärer — två-tre borde genast sändas — skulle med Gützlaffs och Baselmissionärernas hjälp få nödig introduktion i och hjälp med missionsarbetet och språket. Schreuder tillrådde dem att studera hakkadialekt men att vara försiktiga, när det gällde ekonomiskt understöd åt Kinesiska föreningens medlemmar.

Schreuder slutar sitt långa februari-brev med att återge ett utdrag ur Kinesiska föreningens sista årsberättelse och bifogar ett brev från denna förening till NMS, i vilket denna uppmanas, att i sin Kinamission sluta sig till Kinesiska stiftelsen i Kassel. Kinesiska föreningen vill gärna ställa några infödda predikanter till de norska missionärernas förfogande, under förutsättning att dessa vill verka i enlighet med föreningens metod. Som verksamhetsområde föreslås provinsen Ganhwei (numera kallad Anhuei). Kan inte NMS driva upp tillräckligt med medel till att både underhålla missionärer och infödda medarbetare, avrådes sällskapet från att ta upp Kinamission.

Hauge kommenterar dessa brev och menar sig kunna konstatera, att Schreuder rest till Kina utan «nogensomhelst Paavirkning her fra Hjemmet men dreven ved Omstændighederna, der ere i Herrens Haand».

Att NMS inte direkt påverkat Schreuder till denna resa är sant, men Hauge hade själv genom sitt intresse för Gützlaffs mission propagerat härför, vilket Schreuder fått meddelande om.³⁵ Det är också Hauge själv som hör till de ovannämnda «omstændighederne». Huges propaganda för Kina påverkade NMS att, när Sydafrika syntes stängt, hänleda Schreuders uppmärksamhet framför allt på Kina, «som den Missionsmark, der for Tiden ansaes særdeles lovende».³⁶

Hauge fortsätter sina «Bemærkninger» med att konstatera, att Schreuder «stadfæster fuldkommen alle vore forud nærrede gode Forhaabninger for Guds Riges Fremme» i Kina. Han hade i ett privat brev till Hauge bett denne snarast påverka NMS att utsända några duktiga och lämpliga missionärer till Mittens rike.

Hauge menar dock, att Schreuders utvärtens förutsättningar — ljus hårväxt och blå ögon — inte är skäl nog att överge Kina. Även om han inte kunde i det yttre bli en kines och ge sig in i landet, så kunde han grunda ett lutherskt teologiskt seminarium i Hongkong för bättre utbildning av infödda medarbetare. Planer härpå hade Hamberg framkastat för Baselsällskapet, dock utan framgång. Tillsammans skulle emellertid Schreuder och Hamberg med norsk och svensk hjälp kunnat realisera denna tanke.

Hauge säger sig inte vilja föregripa kretsförsamlingarnas behandling av denna sak utan endast klargöra de stora möjligheterna i Kina. Bästa lösningen vore därför, att Schreuder fick återuppta sin mission i Natal och att NMS:s huvudinsats göres i Kina.

Själv hade Schreuder i sitt marsbrev meddelat att han senast till hösten skulle återvända till Afrika.³⁷ I juni startar han emellertid sin återfärd. Under tiden sammanträdde kretsförsamlingarna hemma i Norge och behandlade bl. a. Schreuder- och Kina-saken.

NMS fastslår vid sitt sammanträde den 27 juli att för missionens fortsättande röstade fyra kretsförsamlingar, medan den femte, Trondheims, var för arbete i Kina,³⁸ och underrättar Schreuder om att de vill ha den afrikanska missionen fortsatt.³⁹

Problemet löste sig själv i och med att NMS någon månad senare fick Schreuders brev av den 15 juni, att han nu återvände till Afrika.⁴⁰ Därmed var i själva verket också Norges insats i Gützlaffsmissionens sammanhang slut, även om intresset för honom ännu höll sig ganska länge.

Hauge hade givit Kinesiska stiftelsen vissa förhoppningar om gemensam insats i Kina, och denna hade genom sin ledare Elvers i slutet av år 1847 utförligt skrivit till NMS och tackat för Huges meddelande om det intresse för Gützlaffs mission, som börjat skönjas i Norge. Kinesiska stiftelsen ville, framhölls det, bli ett «Haupteinigungsband zwischen Deutschland und Norwegen, ja zwischen Deutschland und allen drei nordischen Reichen» i Kinamissionsfrågan. Brevet uttryckte glädje över att från Norge kunde väntas inte bara penningunderstöd utan även en missionär, nämligen Schreuder. Elvers försvarade Gützlaffs verksamhet och framhöll, att man inte borde bry sig om de ensidiga informationer, som kunde komma.⁴¹

Våren 1848 hade NMS fått en ny skrivelse från Kinesiska stiftelsen med årsberättelse och inbjudan till allmän missionskonferens i september 1848.

Sedan meddelande nått Elvers och Gützlaffsvännerna i Tyskland, att Schreuder återvänt till Sydafrika, kom i slutet av år

1848 ett nytt brev från Kinesiska stiftelsen, vari beklagas, att Schreuder vänt tillbaka till Afrika. Man hoppades dock, att detta inte skulle betyda, att Norge mattades i sina ansträngningar för Kina. Gützlaff hade i brev till Kinesiska stiftelsen föreslagit, att Norge skulle bli «fadderland» för provinsen Ganhwei och detta hoppades nu stiftelsen skulle bli verklighet.⁴²

Både MT⁴³ och Maanedsskrift for Missionsvenner⁴⁴ — här avtrycktes ovan relaterade Schreuderbrev, som bl. a. skildrar hans möte med Gützlaff — fortsatte med meddelanden om Schreuder och om Kina. De meddelade Schreuders brev, sedan han i september återkommit till Afrika.⁴⁵ Dessutom återger MT i april 1849 utdrag av Schreuders brev den 18 december 1848.

Schreuder hade i sitt omnämnda junibrev från Kina ånyo uttryckt förhoppningen, att NMS beslutat sig för att ta upp mission i Kina, och i ett brev av något senare datum⁴⁶ tillägger han, att han är övertygad om att missionen i Kina blir mycket billigare än annorstädes.

I novembernumret av MT 1848 meddelas, att Lunds Missions-sällskap beslutat sända ut Fast och Elgquist som missionärer till Kina, och i följande septemhernummer kommer en notis om deras avresa.

Men dylika meddelanden hade ingen större verkan i Norge. Härifrån var för en nykter bedömare tanken på mission i Kina orealistisk och omöjlig, nu när Schreuder lämnad landet.

Det hjälpte inte att Kinesiska stiftelsen i slutet av 1848 avlät en ny skrivelse till Norge, vartill med särskild post bifogades en årgång av dess Monatsberichte.

Därmed är emellertid inte sagt, att intresset för Gützlaffs mission var helt slut. Tvärtom — det kom t. ex. in en hel del gåvor till Kinamissionen, vilka redovisas i Maanedsskrift for Missionsvenner 1849 och 1850. Det var särskilt från Lyngdal, bl. a. kvinno föreningen där, dylika gåvor kom.

När Gützlaff hösten 1849 startade sin enda hemresa, som var avsedd att bli en propaganda-, good will- och värvningsresa och som varade till slutet av år 1850⁴⁷, innehöll de senast nämnda missionstidningarna nytt material om Kina och honom.

MT har i årgången 1849-1850 en hel del Kinamaterial. Bl. a. har majnumret en utförlig redogörelse för Kinesiska föreningens arbete. Det är dels ett citat av en av dess årsberättelser dels ett Hambergsbrev som återges.

NMS:s styrelse hade i sin berättelse till kretsårsberättelserna i början på år 1850 refererat de ovan relaterade skrivelserna från Kinesiska stiftelsen i Kassel. Berättelsen publicerades i MT i april 1850 och gav bl. a. en redogörelse för Gützlaffs och Kinesiska föreningens verksamhet samt för det understöd den fick från Europa, förnämligast England och Tyskland.

Att NMS:s styrelse överhuvud tog upp Kinafrågan igen, torde bero på att Hauge nu blivit NMS:s sekreterare. Styrelsen menade dock att med all beundran för Gützlaffs insats och helt gillande av hans missionsmetod måste den ändå konstatera, att verksamheten inte hade den fasta grund, som var nödvändig, och därför kunde den inte föreslå att NMS stödde Gützlaffs mission.

Medan NMS avvecklade sitt episodartade Kina-engagemang, hade Gützlaff en tid varit i Europa på sin stora propagandaresa. Det hade i MT:s majnummer berättats om att han rest hem till Europa, men utförligare omnämnes resan i augustinumret. Här meddelas, att han besökt England och kontinenten och att han senast var i Petersburg. Därifrån ämnar han komma till Norden och också besöka Norge, enligt vad han i brev till Hauge skriver.⁴⁸ Hauge tror emellertid inte att han hinner till Norge, då han inom kort tid ska ha ett möte med kinesiska missionens vänner i Kassel.

Hauges antagande blev verklighet. Gützlaff kom aldrig till Oslo, som han tänkt. Den 6 augusti på natten anlämde han till Göteborg efter besök i Finland, Stockholm och Uppsala.⁴⁹ Men i Göteborg lämnade ångaren hamnen samma natt som Gützlaff anlämde dit, utan att han visste därom.⁵⁰ Sedan han den 6 och 7 augusti verkat för sin sak i Göteborg fortsatte han till Köpenhamn.⁵¹

I Oslo hade Gützlaff närmast tänkt Brödräfsamlingen som stödjepunkt. Likadant förfor han i Stockholm, Göteborg och Köpenhamn. Han skrev från sistnämnda stad till societetsföreståndaren

dare Möhne den 10 augusti⁵² och beklagade, att han blivit förhindrad att komma till Norge. Då båten gått ifrån honom, skulle det ha tagit för lång tid att invänta en ny båtlägenhet och så ägna minst en vecka åt att besöka Norge. Han fick alltså avstå därifrån men gjorde det «mit der grössten Trauer». Han hälsade till vännerna av hans mission och hoppades, att Norge trots malören skulle jämte Danmark åta sig arbetet i provinsen Ganhwei som sin framtida uppgift i Kina.

Han rapporterade vilken framgång han haft i Köpenhamn, där en Gützlaffsförening bildats, och skrev, att Fjellstedt hade lovat Gützlaffsaken «in Norden vorzustehen».

I september fick NMS en inbjudan att delta i den första allmänna kinesiska konferensen i Kassel, som skulle samla alla Gützlaffsintressenter. NMS svarade Kinesiska stiftelsen, att de inte hade medel till en dylik resa. Samtidigt beklagade sällskapet, att den «dyre» Gützlaff blivit förhindrad att besöka Norge. Ett besök skulle ha fröjdat norska missionsvännar. Dessvärre hade NMS inga möjligheter att för tillfället ta del i den kinesiska missionen men försäkrade, att det vore intresserat därav och skulle, om möjligheter framdeles yppade sig, lämna stöd.⁵³

Intresset för Gützlaff fick alltså ingen ny injektion genom ett besök av honom själv, och talet om eventuell framtida hjälp realiserades aldrig. Helt tyst blev det emellertid ännu inte i missionspublikationerna om Gützlaff, men det mattades mer och mer.

I septembernumret 1850 av MT avtrycktes ur Kinesiska stiftelsens Quartal-Berichte ett av de föredrag, han hållit under sin Europaresa om sin kinesiska mission. Utöver de gåvor till Gützlaffs mission, som ovan omnämnts 1849 och 1850, kan antecknas, att i början på 1851 kom från Hoff's missionsförsamling 15 Spd.⁵⁴

1851 redogöres i Maanedsskrift for Missionsvenner för Gützlaffs metod. Han säges vara en av nutidens ivrigaste och duktigaste missionärer.⁵⁵ Hans Europabesök omnämnes, främst hans Englandsvistelse, vilken också refereras i MT:s augustinumner 1850. Sedan är det emellertid tyst om Gützlaff i Maanedsskriften, medan MT flera gånger återkommer till honom, bl. a. 1851

på hösten vid en redogörelse för Kinamissionen och med en minnesruna några månader efter hans död, vilken hastigt inträffade i augusti 1851.

Den senare runan är delvis hämtad ur «Morgenbladet», så det är tydligt, att även dagspressen intresserat sig för honom. Hauge säger i sina egna rader, att Gützlaff anvisat det rätta tillvägagångssättet och var en av den tidens mest nitälskande och utmärkta missionärer. Men om något norskt stöd till hans mission talas inte. Några nya gåvor till hans mission förekommer inte heller i gåvoredovisningarna, sådana de avtryckes i NMS:s årsberättelser och i MT.

I majnumret 1852 återgives en utförlig artikel om «Gützlaffs sidste Dage og Hjemgang», som skrivits av dr. Krummacher i Berlin. Men därmed synes också intresset för Gützlaff och hans mission vara slut i Norge. Hans namn nämnes 1853 i MT och i offentliga blad — i samband med redogörelser för Taipingupproret i Kina⁵⁶ och maj 1854 återgives i MT Krummachers vidlyftiga minnestal över honom, hållet i Berlin, men detta senare torde inte bero på något annat än på att Hauge alltjämt beundrade Gützlaff. Våren 1854 frånträdde Hauge redaktörskapet för MT — sekreterareposten hade han lämnat 1852 — och sedan är det även i denna tidning helt tyst om Gützlaffs mission. Detta är i och för sig också naturligt, eftersom Kinesiska föreningen i Hongkong snart dog och Gützlaffs verk 1873 övertogs av andra missionssällskap.⁵⁷

NOTER

¹ Om honom se H. Schlyter, Karl Gützlaff als Missionar in China, Lund 1946. Om Gützlaffs home base utkommer ett arbete av samma författare nästa år å Luth. Verlagshaus, Berlin.

² Det Norske Missionsblad 1834 spalt 41ff.

³ a.a. 1837 spalt 117ff.

⁴ a.a. 1841 spalt 57ff och 65ff.

⁵ a.a. 1843 spalt 135f, 137ff och 195ff.

⁶ a.a. 1844 spalt 111f och 113ff, 1845 spalt 113ff och 152, 1846 spalt 76ff, 95f, 97ff och 105f samt 1847 spalt 27ff och 33ff.

- ⁷ sid. 84ff resp. 98—112.
- ⁸ 1845—46 sid. 113ff.
- ⁹ 1846—1847 nr 5, 8, 10 och 11, 1847—48 nr 1, 3, 8, 10 och 11, 1848—49 nr 1, 2, 3, 6, 10 och 12, 1849—50 nr 3, 8, 10 och 11.
- ¹⁰ Se Femte Aarsberetning om det NMS, Stavanger 1847 sid. 4ff.
- ¹¹ Jfr. MT 1847 sid. 152.
- ¹² I NMS:s arkiv.
- ¹³ MT 1847 sid. 135ff.
- ¹⁴ NMS:s prot. 26—27/11 1846 i NMS:s arkiv.
- ¹⁵ I NMS:s arkiv.
- ¹⁶ NMS:s prot. 28/12 1846 i NMS:s arkiv.
- ¹⁷ NMS:s prot. 25/1 1847, MT 1846—47 sid. 145ff och NMS:s 5:e årsberättelse 1847 sid. 9f.
- ¹⁸ NMS:s prot. 24/3, 29/3 och 16/4 1847.
- ¹⁹ NMS:s prot. 18/1, 22/2 och NMS:s 5:e årsberättelse 1847 sid. 3ff.
- ²⁰ I NMS:s arkiv.
- ²¹ NMS:s prot. 30/4 1847.
- ²² MT 1847—48 sid. 33ff.
- ²³ Om Hambergs och Lechlers utsändande se H. Schlyter, Theodor Hamberg, den förste svenske Kinamissionären, Malmö 1952 sid. 41ff.
- ²⁴ MT 1847—48 sid. 81ff och NMS:s 5:e årsberättelse 1847 sid. 22.
- ²⁵ NMS:s prot. 8/9 och 11/9 1847 och NMS:s 5:e årsberättelse 1847 sid. 22.
- ²⁶ Hauges brev den 1/10 1847 i NMS:s arkiv, MT 1847—48 sid. 214 och 1851 sid. 27. Om Fast se min artikel i Svenskt Biografiskt Lexikon XV, Stockholm 1955 sid. 378ff.
- ²⁷ MT 1847—48 sid. 194.
- ²⁸ Hauges brev den 9/9 1847 i NMS:s arkiv och NMS:s prot. 28/9 1847.
- ²⁹ Båda finns i NMS:s arkiv. Se också NMS:s 6:e årsberättelse 1848 sid. 8.
- ³⁰ Ibid. 8f.
- ³¹ I NMS:s arkiv och NMS:s prot. 5/6 1848.
- ³² Ibid. och ibid. 17/6 1848.
- ³³ Liksom en del andra Kinamissionärer kunde han med hårfärgning och mörka glasögon ha fått ett acceptabelt «kinesiskt» utseende.
- ³⁴ Jfr. H. Schlyter, Theodor Hamberg, den förste svenske Kinamissionären, sid. 74.
- ³⁵ Se ovan sid. 198f.
- ³⁶ NMS:s 6:e årsberättelse 1848 sid. 4.
- ³⁷ I NMS:s arkiv. Förkortat i MT 1848—49 sid. 48.
- ³⁸ NMS:s prot. 22/7 1848.
- ³⁹ NMS:s 6:e årsberättelse 1848 sid. 23.
- ⁴⁰ I NMS:s arkiv.

- ⁴¹ I NMS:s arkiv.
- ⁴² I NMS:s arkiv.
- ⁴³ 1848—49 sid. 111f.
- ⁴⁴ 1848 sid. 81—100, 117ff (särsk. sid. 126) och 188.
- ⁴⁵ sid. 163ff resp. 218.
- ⁴⁶ Det skrevs 21/6 på båten just när Schreuder skulle lämna Kina. Delvis återgivit i MT 1848 sid. 111.
- ⁴⁷ Se H. Schlyter, Karl Gützlaff als Missionar in China, sid. 225ff.
- ⁴⁸ Se MT 1850—51 sid. 31.
- ⁴⁹ H. Schlyter, Kinamissionären Karl Gützlaffs Sverigebesök, i: Svensk Missionstidskrift 1946 sid. 95ff.
- ⁵⁰ H. Schlyter, «Kinas apostel» på Göteborgsbesök för hundra år sedan, i: Julboken till församlingarna i Göteborgs stift 1954 sid. 87ff.
- ⁵¹ H. Schlyter, Kinapionjären Karl Gützlaff och Danmark, i: Nordisk Missionstidsskrift 1951 sid. 185ff.
- ⁵² Ordagrann kopia i NMS:s arkiv.
- ⁵³ Generalsekr.:s kopiebok i NMS:s arkiv.
- ⁵⁴ MT 1850—51 sid. 198.
- ⁵⁵ Nr 7 sid. 102ff.
- ⁵⁶ MT 1853—54 sid. 61ff.
- ⁵⁷ H. Schlyter, Karl Gützlaff als Missionar in China, sid. 284ff.